

ПОЛТАВСЬКИЙ
КРАЄЗНАВЧИЙ
МУЗЕЙ



**МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ
МУЗЕЄЗНАВСТВО
ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК**

Випуск XVI

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ
імені Василя Кричевського

ПОЛТАВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ:

Маловідомі сторінки історії,
музеєзнавство, охорона пам'яток

Збірник наукових статей

Випуск XVI



Харків
«Майдан»
2020

Віктор Самородов, Людмила Чеботарьова, Олена Шиян

НЕ СТЕРТІ ЧАСОМ СЛІДИ ОЛЕНИ БАЙРАК: УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ БЕРЕГІНИ ПРИРОДИ ПОЛТАВЩИНИ*

Про урочистості з нагоди вручення Премії Полтавської обласної ради імені О. М. Байрак та відзначення перших лауреатів, номінантів, що проходило в Полтавському краєзнавчому музею імені Василя Кричевського.

Ключові слова: Премія Полтавської обласної ради імені О.М. Байрак, професорка О. М. Байрак, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського, номінація, номінант, лауреат, номінація «Екологічний проєкт», номінація «Екологічна освіта та виховання».

Знакова подія відбулася у житті Полтавщини 7 серпня 2020 р. У цей день на подвір'ї Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, серед краси його дендропарку та квітників, проходили урочистості з нагоди вручення Премії Полтавської обласної ради імені О. М. Байрак. Положення про Премію було затверджено рішенням № 1269 двадцять дев'ятої сесії Полтавської обласної ради сьомого скликання від 20.12.2019 р.

Олена Миколаївна Байрак (1957 – 2018) – відомий в Україні вчений-ботанік, докторка біологічних наук, професорка, природоохоронець, членкиня Ради ботанічних садів і дендропарків України, педагог, громадський діяч, уродженка міста Полтави, уславилася як авторка слів та музики більш ніж 50-и пісень про довкілля та його охорону. Її науковий доробок включає понад 300 наукових та 50 навчально-методичних публікацій, у т. ч. 15 монографій. Внесок Олени Миколаївни у розвиток природоохоронної справи Полтавщини важко переоцінити. За її безпосередньої участю створено більше 150 природно-заповідних об'єктів (рис. 1).

Премія Полтавської обласної ради імені О. М. Байрак була заснована з метою сприяння суспільно значущим екологічним громадським ініціативам мешканців Полтавської області, розвитку екологічної освіти і виховання, підвищенню екологічної свідомості і культури населення. Присуджується Премія щороку до дня народження Олени Миколаївни – 7 серпня. Це найвища обласна відзнака авторам проєктів – переможцям Конкурсу екологічних

* Рис. 1 див. на кол. вкл. V.

громадських ініціатив, які були успішно реалізовані. Крім цього, її присуджують різним верствам населення за пропаганду ідей охорони природи засобами поезії та музики, а також за досягнення в екологічній сфері на освітянській та виховній ниві.

Організаційним осередком Премії став Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського. Це дуже важливо та достопамятно, адже він був створений 1891 р. саме як Природничо-історичний музей Полтавського губернського земства. Ініціатором цього став натураліст світового виміру В. В. Докучаєв, розробник учення про еталони живої природи. До діяльності закладу довгі роки залучалися такі всесвітньовідомі вчені природознавці як В. І. Вернадський та А. М. Краснов. Під їх впливом у стінах Музею сформувалася велика плеяда співробітників-природників, це: М. О. Олеховський, М. Ф. Ніколаєв, В. Ф. Ніколаєв, М. І. Гавриленко, С. О. Іллічевський. Саме їх стараннями Музей довгі роки залишався справжнім центром природно-заповідної роботи Полтавщини. Перелічені добродії не лише були активними популяризаторами ідей своїх видатних попередників, а й стали творцями першого природно-заповідного каркасу нашого краю. Саме на їх працях як педагог та науковець виросла й О. М. Байрак, продовживши організацію оновленої мережі об'єктів, які підлягають охороні. Дуже важливо і те, що Олена Миколаївна довгі роки співпрацювала із Музеєм. Нині тут, після її трагічної загибелі у 2018 р., створено іменний фонд дослідниці. У музейному дендропарку росте меморіальне дерево О. М. Байрак. Це – занесене до Червоної книги МСОП її улюблене гінкго дволопатеве, якому вона присвятила свою останню книгу «Моє улюблене дерево» (2017) та романс «Листочек гінкго».

Саме біля згаданого дерева проходили урочистості з нагоди вручення Премії. Сюди ж, виходили не лише лауреати, а й промовці, яких ведучі – наукові співробітники науково-дослідного експозиційного відділу природи музею Людмила Чеботарьова та Олена Шиян запрошували до слова. Таким чином присутнім розкривалися ті чи інші риси характеру та діяльності Олени Миколаївни.

Першим про них нагадав присутнім заступник голови Полтавської обласної ради – Анатолій Ханко, який колись був учнем та студентом неперевершеної екологині, котрому вона запам'яталася своєю фаховістю та дієвою позицією у справі піклування про довкілля. Голова Полтавського відділення Українського ботанічного товариства, доцент Полтавського державного аграрного універси-

тету Віктор Самородов наголосив, що заснування Премії є важливою подією для природозахисників у всій Україні. Цим самим, він підкреслив, що діяльність О. М. Байрак була не лише локально-полтавською, а і Всеукраїнською, чим пишаються, і що пам'ятають її колеги по всій нашій державі, які надіслали свої вітання. Засновник ботанічного заказника «Драбинівка» – Іван Шевель згадав про роль Олени Миколаївни у створенні цього об'єкта, яким професорка опікувалася майже 15 років поспіль, написавши разом із промовцем монографію про цей чудовий заповідний куточок Кобеляччини. Іван Михайлович звідомив присутніх, що зараз готує друге, доповнене та розширене видання згаданої книги. Воно буде присвячене пам'яті О. М. Байрак. Директорка видавництва «Дивосвіт» Ганна Грибан, згадала про просвітницьку діяльність Олени Миколаївни, про ту роль, яку зіграли та грають написані нею книги у формуванні екологічної свідомості молоді. Ганна Петрівна розповіла про справи з підготовкою книги спогадів про нашу видатну землячку, до написання якої залучилося близько 40 авторів.

Вручаючи дипломи лауреатам та номінантам премії, їх вітали заступник голови Полтавської обласної ради Анатолій Ханко та заступниця голови Полтавської обласної державної адміністрації Катерина Рижеченко. Вони дякували нашим країнам за активну громадську позицію, небайдужість до актуальних проблем довкілля, досягнуті здобутки.

У номінації «Екологічний проєкт» переможцями визнали вчителя математики Криворудської загальноосвітньої школи I – III ступенів Семенівської районної ради, наукового співробітника комунальної установи «Рекреаційний центр Криворудський» Полтавської обласної ради Валентину Геннадіївну Бабаріку (I премія); учителя біології Хорольської гімназії Хорольської районної ради Бову Людмилу Володимирівну (II премія); ученицю 11 класу Великобудищанської загальноосвітньої школи I – III ступенів Диканської районної ради Олесю Віталіївну Шурпик (III премія).

У номінації «Екологічна освіта та виховання» лауреатами стали доцент кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат біологічних наук, заступник директора з наукової роботи регіонального ландшафтного парку «Нижняворсклянський» Наталія Олексіївна Смоляр (I премія); керівник навчальної біологічної практики учнівської молоді на базі адміні-



Рис. 2. Учасники урочистостей вручення Премії Полтавської обласної ради імені О. М. Байрак, 7 серпня 2020 р.

Зліва направо: С. А. Кигим, М. І. Козлов, І. М. Шевель, В. М. Самородов, В. В. Красовський, І. А. Удовиченко, Л. В. Бова, А. Г. Логвиненко, С. П. Махно, І. С. Беседіна, В. Г. Бабарика, Н. О. Смоляр, А. М. Ханко, Т. В. Микуця, В. М. Ярошенко, К. С. Рижеченко, Т. Г. Біляєва, О. В. Шурпик, О. О. Шиян, Л. В. Чеботарьова.

стративно-наукового центру регіонального ландшафтного парку «Нижньоворсклянський», волонтер Тетяна Григорівна Біляєва (II премія); керівник Худоліївського шкільного лісництва Семенівської районної ради, провідний фахівець з туризму в Національному природному парку «Нижньосулський» Микола Іванович Козлов (III премія).

Почесною грамотою обласної ради з врученням нагрудного знаку за вагомі досягнення в екологічній освіті й екологічному вихованні молоді та активну громадянську позицію нагороджений Володимир Васильович Красовський – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, засновник та директор науково-дослідної природоохоронної установи «Хорольський ботанічний сад».

Відповідно до рекомендацій журі Премії, за вагомі досягнення в екологічній освіті й екологічному вихованні молоді та активну громадянську позицію Почесними грамотами Полтавської обласної ради нагороджені: Світлана Петрівна Махно – вчитель біології Худоліївської загальноосвітньої школи I – III ступенів Семенівської районної ради; Ірина Сергіївна Беседіна – кандидат біологічних наук, доцент, позаштатний дендролог, керівник екологічних та мікологічних екскурсій, керівник гуртка Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, популяризатор екологічної освіти та виховання серед відвідувачів регіонального ландшафтного парку «Нижньоворсклянський» та громади Полтавщини, волонтер; Олександр Миколайович Шуліка – директор регіонального ландшафтного парку «Нижньоворсклянський», керівник та розбудовувач паркового адміністративно-наукового центру, організатор рекреаційної та еколого-просвітницької діяльності на парковій території; Тамара Миколаївна Остапенко – вчитель біології, хімії, екології Красногорівської загальноосвітньої школи I – III ступенів Білоцерківської сільської ради Великобагачанського району; Людмила Миколаївна Тищенко – директор Калениківського закладу загальної середньої освіти I – III ступенів Решетилівської міської ради, вчитель біології (рис. 2).

Багато хто із вище названих номінантів, отримуючи клейноди лауреатів, не зміг стримати емоцій і поринав у спогади. Сумісну багаторічну роботу із Оленою Миколаївною згадували як найщасливіші моменти свого життя Валентина Бабарика, Наталія Смоляр, Тетяна Біляєва, Микола Козлов. Суголосними з ними були Володимир Красовський та Ірина Беседіна. Про свою, майже двадцятирічну співпрацю з О. М. Байрак розповіла завуч Великобудичанської загальноосвітньої школи Ярослава Городницька. Вона спеціально приїхала, щоб від імені освітянського колективу підтримати свою вихованку, а нині наймолодшу лауреатку премії – Олесю Шурпик.

Усі ці виступи вдало поєднувалися із чудовими мелодіями самої Олени Байрак. І хоч це були аудіозаписи, всім здавалося, що вона серед чисельної аудиторії шанувальників справжньої Берегині природи Полтавщини. Музично-пісенний напрям її діяльності та її друга – відомого звукорежисера Петра Сливки, вдало доповнили своїми змістовними спогадами їх багаторічні друзі-педагог і композитор Володимир Раковський та громадський діяч-полковник запасу Олександр Телик. На згадку про Олену Байрак і Петра Сливку –

активних організаторів та учасників Всеукраїнського екологічного фестивалю «Лель», що проходить у Криворудському дендропарку на Семенівщині, ці добродії посадили два деревця – Явір і Яворину. Саме романсом «Явір і яворина» у виконанні членів Полтавського регіонального відділення Міжнародної асоціації поліцейських Юрія Клименка і Володимира Карамазіна закінчилося вручення Премії. Його чудове виконання розчулило усіх присутніх, у деякого із них полились сльози. А це ознака вдячної пам'яті про Олену Миколаївну Байрак. Вручення премії її імені яскраво довело, що її бентежна душа жива, час не зітре залишених нею слідів!

Keywords: O. M. Bairak Award of the Poltava Regional Union, Professor O. M. Bairak, the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum, nomination, nominee, laureate, nomination "Ecological project", nomination "Ecological education and breeding".

Ключевые слова: Премия Полтавского областного совета имени Е. Н. Байрак, профессор Е.Н. Байрак, Полтавский краеведческий музей имени Василия Кричевского, номинация, лауреат, номинант, номинация «Экологический проект», номинация «Экологическое образование и воспитание».

SUMMARY

Viktor Samorodov, Liudmyla Chebotariova, Olena Shyian

Remained Traces of Olena Bairak: Commemorating of Nature Protector of Poltava Region

Concerning festivities during O. M. Bairak Award of the Poltava Regional Union ceremony and naming first laureates, nominees in the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum.

РЕЗЮМЕ

Виктор Самородов, Людмила Чеботарева, Елена Шиян

Не стертые временем следы Елены Байрак: увековечение памяти хранительницы природы Полтавщины

О торжестве по случаю вручения Премии Полтавского областного совета имени Е. Н. Байрак, которое проходило в Полтавском краеведческом музее имени Василия Кричевского и награждении первых лауреатов и номинантов.